

УДК 341.215.4:330.322.01:341.231.14

DOI <https://doi.org/10.24144/2307-3322.2025.91.2.9>

ЩОДО ПИТАННЯ СТАЛОГО ІНВЕСТИВАННЯ ТА ПОВАГИ БІЗНЕСУ ДО ПРАВ ЛЮДИНИ В ПРАВОВИХ ІНСТРУМЕНТАХ ОЕСР

Токунова А.В.,
кандидат юридичних наук,
старший науковий співробітник
Державної установи «Інститут економіко-правових досліджень
імені В.К. Макутова НАН України»
ORCID: 0000-0002-5870-2473
e-mail: anastasiya.to@gmail.com

Рошканюк В.М.,
кандидат юридичних наук,
завідувач кафедри господарського права юридичного факультету
Ужгородського національного університету
ORCID: orcid.org/0000-0002-3083-5231
e-mail: vmroshkanyuk@gmail.com

Бай О.С.,
аспірант Східноукраїнського національного університету
імені Володимира Даля
ORCID: 0009-0001-1952-1733,
e-mail: oleksandr.s.bai@gmail.com

Токунова А.В., Рошканюк В.М., Бай О.С. Щодо питання сталого інвестування та поваги бізнесу до прав людини в правових інструментах ОЕСР.

Вказується, порядок денний сталого розвитку до 2030 року є результатом безпрецедентного глобального консультативного процесу, що відображає потреби та пріоритети максимальної кількості держав та соціальних груп. Водночас світова спільнота стикається з численними викликами, частина яких має історичний характер, тоді як інші актуалізувалися лише в останні роки. Останні дослідження прогресу досягнення Цілей сталого розвитку визначають, що наразі він не є достатнім щоб декларувати можливість досягнення закладених у Порядку денному 2030 показників.

Статтю присвячено питанню врахування аспектів сталого розвитку та поваги бізнесу до прав людини в сфері інвестиційної діяльності в контексті розбудови міжнародних правових та політичних рамок сталого інвестування. Актуальність теми зумовлена необхідністю пошуку інструментів для сприяння досягненню Цілей сталого розвитку та відповідального залучення бізнесу до цих процесів.

У статті проаналізовано правові інструменти Організації Економічного Співробітництва та Розвитку, які є дотичними до питань сталого інвестування та забезпечення поваги бізнесу до прав людини. Окрему увагу приділено аналізу національних правових, політичних та програмних рамок, які спрямовуються на приєднання та імплементацію відповідних правових інструментів цієї міжнародної організації Україною.

В ході дослідження розкрито загальний підхід Організації Економічного Співробітництва та Розвитку, який просуває нерозривність зв'язку інвестиційної діяльності зі сталим розвитком, відповідальним веденням бізнесу та повагою бізнесу до прав людини. Встановлено, що ключові правові інструменти цієї міжнародної організації у сфері інвестування отримали відповідне оновлення у 2022-2023 роках. У зв'язку з цим, виявлено необхідність та надано рекомендації

щодо врахування цих оновлень Україною. Зокрема, було запропоновано забезпечити реалізацію Рекомендації Ради Організації Економічного Співробітництва та Розвитку щодо властивостей прямих іноземних інвестицій для сталого розвитку. У цілому, стаття наголошує нагальну потребу для України щодо комплексної розбудови правових рамок сталого інвестування.

Ключові слова: інвестиції, повага бізнесу до прав людини, правові інструменти ОЕСР, стале інвестування, сталий розвиток.

Tokunova A.V., Roshkanyuk V.M., Bai O.S. On the issue of sustainable investment and business respect for human rights in the OECD legal instruments.

It is indicated that the 2030 Agenda for Sustainable Development is the result of an unprecedented global consultative process that reflects the needs and priorities of the maximum number of states and social groups. At the same time, the world community faces numerous challenges, some of which are historic in nature, while others have become relevant only in recent years. Recent studies of progress in achieving the Sustainable Development Goals determine that it is currently insufficient to declare the possibility of achieving the indicators set out in the 2030 Agenda.

The study is devoted to the issue of considering aspects of sustainable development and business respect for human rights in the sphere of investment activities in the context of developing international legal and political frameworks for sustainable investment. The relevance of the topic is determined by the need to find tools for promoting the achievement of the Sustainable Development Goals and the responsible involvement of business in these processes.

The article analyzed the legal instruments of the Organization for Economic Co-operation and Development that are relevant to the topics of sustainable investment and ensuring business respect for human rights. Special attention was paid to the analysis of the national legal, policy, and programmatic frameworks aimed at Ukraine's adherence to and implementation of the relevant legal instruments of this international organization.

The study revealed the general approach of the Organization for Economic Co-operation and Development, which promotes an unbreakable connection of investment activities with sustainable development, responsible business conduct, and business respect for human rights. It was found that the key legal instruments of this international organization in the investment sphere were updated in 2022-2023. In this regard, the need was identified, and recommendations were made for Ukraine to take these updates into account. In particular, it was proposed to ensure the implementation of the Recommendation of the Council of the Organization for Economic Co-operation and Development on Foreign Direct Investment Qualities for Sustainable Development. Overall, the article highlighted the urgent need for Ukraine to comprehensively develop a legal framework for sustainable investment.

Key words: investment, business respect for human rights, OECD legal instruments, sustainable investment, sustainable development.

Постановка проблеми. Порядок Денний Сталого Розвитку до 2030 року (далі – Порядок денний 2030) [1] є результатом наймасштабніших консультацій в історії людства, і, відповідно, стратегією, що увібрала в себе потреби та пропозиції максимально досяжної на момент створення документу кількості країн та груп населення. Разом із тим, світ стикається із значною кількістю викликів. Більшість із них існували раніше, але інші з'явилися лише протягом останніх років (наприклад, прорив у розвитку штучного інтелекту, перебіг та наслідки пандемії COVID-19, тощо).

Останні дослідження прогресу досягнення Цілей сталого розвитку (далі – ЦСР) визначають, що наразі він не є достатнім щоб декларувати можливість досягнення закладених у Порядку денному 2030 показників.

Наприклад, в офіційному звіті щодо відповідного прогресу за 2025 рік зазначається, що світ все ще далекий від досягнення Порядку денного 2030. Зі 169 завдань ЦСР лише 139 можуть бути оцінені, використовуючи дані про глобальні тенденції з базового рівня 2015 року до останніх років доповнені аналізом агентств-зберігачів. Серед них лише 35 відсотків демонструють адекватний прогрес – 18 відсотків показують достатній прогрес, а 17 відсотків досягають помірного прогресу. Натомість 48 відсотків завдань демонструють недостатній прогрес, включаючи 31 відсоток з лише незначним прогресом та 17 відсотків без жодного прогресу. Найбільше занепокоєння викликає те, що 18 відсотків завдань відступили від базового рівня 2015 року. Ця комплексна оцінка підкреслює нагальну потребу в активізації зусиль для досягнення ЦСР [2, с. 4].

Одним із наслідків зростання інтересу до сталого розвитку став стрімкий розвиток концепції відповідального інвестування у світі впродовж останнього десятиліття, що також сприяє активному вдосконаленню його нормативного регулювання. Як наслідок, останніми роками фіксують значне зростання інтересу з боку урядів та політиків до сталого фінансування й відповідальних інвестицій. Інтерес відображає глобальне визнання необхідності враховувати екологічні, соціальні та управлінські аспекти (ESG) під час ухвалення рішень щодо інвестування. Ця тенденція привела до створення окремих національних та регіональних норм, спрямованих на регулювання відповідальних інвестицій, що також привело до диференціації нормативного поля. У результаті впродовж останнього десятиліття було внесено понад 730 змін різного рівня до регуляторних документів 50 найбільших економік світу. Ці зміни стосуються врахування інвесторами ESG-факторів та ризиків, пов'язаних із сталим розвитком. Відповідно до цього набуває актуальності створення дорожніх карт, нормативних меж та політик для регулювання відповідальних інвестицій [3, с. 4].

Сучасні політики, стратегічні рекомендації та правові акти міжнародних організацій, партнерство з якими є пріоритетним для України, все більше зосереджуються на встановленні нерозривності зв'язку сфери інвестування, сталого розвитку та поваги бізнесу до прав людини. Одним з прикладів розбудови відповідних правових та політичних рамок є діяльність Організації Економічного Співробітництва та Розвитку.

Одночасно, один із останніх звітів Групи Організації Об'єднаних Націй зі Сталого Розвитку «Шість переходів: Шляхи інвестування для досягнення ЦСР» визначає, що наразі домінуючою є практика розвитку, коли інвестиційні схеми лише обмежено акцентують на довгострокових сталих моделях, мають місце неоптимальні бюджети, низький публічний потенціал для інтеграції та недостатнє використання технологій, тоді як зростання факторів ризику та перехресні полікризи накладають обмеження на здатність ставити під сумнів рішення за типом «бізнес як зазвичай», закріплюючи статус-кво. Відзначається, що розрив між амбіціями 21-го століття та успадкованими структурами та процесами 20-го століття означає, що досягнення ЦСР наразі є віддаленим прагненням [4].

Тож, незважаючи на існування Порядку денного 2030, і значних зусиль щодо досягнення встановлених ним цілей, наразі залишається відкритим питання пошуку інструментів, які дійсно сприятимуть його реалізації. Також, зазначається, що перехід не може бути здійсненим без ефективних засобів реалізації, серед яких – мобілізація інвестицій. З огляду на те, що дефіцит фінансування становить близько 4,2 трлн. дол. на рік, для досягнення ЦУР необхідний якісний стрибок у фінансових потоках – від мільярдів до трильйонів [4]. Також, існують значні бар'єри, особливо в країнах, що розвиваються, де політична нестабільність, корупція, недостатня інфраструктура та відсутність належної правової бази перешкоджають залученню інвестицій у сталий розвиток [5, с. 18].

Таким чином, незважаючи на те, що питання забезпечення ефективності системи інвестування як на міжнародному, так і на окремих національних рівнях, є одним із наріжних каменів забезпечення сталого розвитку, наразі існує значна кількість перешкод для формування відповідних підходів. Відповідно, дослідження того, яким чином інвестування може пріоритизувати та сприяти сталому розвитку та досягненню ЦСР, є актуальним.

Стан опрацювання проблематики. Слід сказати, що кроки в напрямі розвитку даної тематики вже були здійснені як зарубіжними ученими (наприклад, M. Chi, L. Esterhuysen, C. Flammer, F. Heeb, J.F. Kölbl, P. Krueger, C. Mackenzie, P. Matos, S. Mooij, F. Paetzold, D. Schoenmaker, A. Srivastav, R. Sullivan, S. Utz, L. Widyawati), так і українськими науковцями (Бондаренко Л., Ганечко І., Дяковський Д., Єльнікова Ю., Макаренко І., Пластун О., Рудиченко А., Сиротюк Г., Шкура І., Цимбалюк І. та інші). При цьому слід зазначити, що наукова доктрина концентрується здебільшого на економічних підходах до розвитку відповідних питань, при цьому вдосконаленню правового регулювання суспільних відносин відносно забезпечення сталого розвитку через інвестування приділено недостатню увагу. Також, мають місце прогалини у сфері забезпечення прав людини під час впровадження інвестицій.

Метою цієї роботи є дослідження підходу Організації Економічного Співробітництва та Розвитку до врахування аспектів сталого розвитку та поваги бізнесу до прав людини в сфері інвестування та окреслення пропозицій для подальшої розбудови правової системи України.

Виклад основного матеріалу. Серед ключових правових інструментів Організації Економічного Співробітництва та Розвитку (далі – ОЕСР) визначне місце займає Декларація про між-

народні інвестиції та багатонаціональні підприємства [6], яку було прийнято у 1976 році, та останні зміни до якої відбулись у 2023 році. У цьому основоположному документі враховується, що центральним питанням розроблення інвестиційної політики є посилення позитивного внеску міжнародних інвестицій у досягнення результатів сталого розвитку з одночасною мінімізацією негативного впливу [6 с. 2]. Переглянута Декларація має на меті краще відобразити суть поточного підходу Комітету до інвестиційної політики, що відображається в ширшому комплексі інструментів та засобів, що знаходяться в компетенції Інвестиційного комітету, зокрема в Рамковій політиці для інвестицій, Рекомендації Ради щодо керівних принципів інвестиційної політики країн-одержувачів, що стосується національної безпеки, та Рекомендації Ради щодо властивостей прямих іноземних інвестицій для сталого розвитку, з метою забезпечення кращого виконання ним своєї офіційної ролі як головного інструменту для роботи Інвестиційного комітету в галузі інвестиційної політики [7]. Аналіз тексту документу підтверджує, що сприяння інвестиціям, які відповідають пріоритетам сталого розвитку, є наскрізним у зазначеному правовому інструменті.

Зокрема, що стосується властивостей прямих іноземних інвестицій, відповідно до розділу II Декларації, країни-учасники мають: вживати заходів для забезпечення того, щоб внутрішня політика та нормативно-правова база підтримували позитивний вплив інвестицій на сталий розвиток; надавати пріоритет, сприяти та просувати завдання сталого розвитку під час надання фінансової та технічної підтримки для стимулювання інвестицій; усувати інформаційні прогалини та адміністративні бар'єри для сприяння та заохочення інвестицій у сталий розвиток; посилювати роль співробітництва в галузі розвитку для мобілізації прямих іноземних інвестицій та посилення його позитивного впливу на країни, що розвиваються; працювати разом, зокрема в Інвестиційному комітеті, для моніторингу впливу прямих іноземних інвестицій, зокрема стосовно сталого розвитку [6, с. 3]. Також, Декларація [6, с. 5] встановлює необхідність пріоритезації завдань сталого розвитку під час надання інвестиційних стимулів.

Важливо відзначити, що Декларація ОЕСР про міжнародні інвестиції та багатонаціональні підприємства визнає, що відповідальне ведення бізнесу сприяє внеску інвестицій у сталий розвиток, а стандарти відповідального ведення бізнесу відіграють важливу роль у створенні рівних умов на світових ринках [6, с. 3]. Базову роль таких стандартів виконують Керівні принципи ОЕСР для багатонаціональних компаній з відповідального ведення бізнесу [8] (далі – Керівні принципи ОЕСР), які складають Додаток 1 до Декларації ОЕСР про міжнародні інвестиції та багатонаціональні підприємства [6].

Керівні принципи ОЕСР [8] звертаються до таких ключових сфер ведення бізнесу та господарювання, як розкриття інформації про діяльність, права людини, трудові та промислові відносини, оточуюче середовище, боротьба із хабарництвом та іншими формами корупції, інтереси споживачів, наука, технологія та інновації, конкуренція, оподаткування та інші питання. Враховуючи підкреслену важливість зазначених аспектів, у розділі IV Декларації закріплено, що країни-учасники мають сприяти та створювати можливості для відповідального ведення бізнесу у відповідних сферах політики, у тому числі шляхом просування відповідального ведення бізнесу через торговельну та інвестиційну політики [6, с. 4].

Станом на сьогодні, після низки оновлень, Керівні принципи ОЕСР закликають компанії поважати всі міжнародно визнані права людини та усувати порушення прав людини, до яких вони причетні [9]. Дійсно, розділ IV Керівних принципів ОЕСР нагадує, що держави мають обов'язок захищати права людини [8, с. 25] та детально розкриває роль бізнесу стосовно прав людини.

Цей розділ починається вступною частиною, яка встановлює рамки для конкретних рекомендацій щодо поваги до прав людини підприємствами. Для його імплементації, він базується на Рамковій програмі ООН «Захист, повага і засоби захисту» стосовно бізнесу і прав людини та відповідає Керівним принципам ООН щодо бізнесу та прав людини, а також Тристоронній декларації принципів МОП щодо багатонаціональних підприємств та соціальної політики [8 с. 25]. У подальшому тексті розділу IV, інших розділах та коментарях до Керівних принципів ОЕСР [8] конкретизуються підходи стосовно поваги бізнесу до прав людини як невід'ємної складової відповідального ведення бізнесу та сталого розвитку.

У цілому, Керівні принципи ОЕСР [8] як частина Декларації про міжнародні інвестиції та багатонаціональні підприємства [6] є важливим інструментом для інвесторів, застосування якого дозволяє здійснювати свою діяльність у відповідності із пріоритетами сталого розвитку та пова-

ги бізнесу до прав людини. Просування його всебічного застосування є невід'ємною складовою формування політик та правових рамок сталого інвестування.

Поряд із вище висвітленим оновленням безпосередньо Декларації ОЕСР про міжнародні інвестиції та багатонаціональні підприємства [6] та Керівних принципів для багатонаціональних компаній з відповідального ведення бізнесу [8], слід звернути увагу на Рекомендацію Ради ОЕСР щодо властивостей прямих іноземних інвестицій для сталого розвитку [10], яку було прийнято на рівні міністрів у 2022 році. У цілому, Рекомендація має на меті підтримати уряди у максимізації внеску прямих іноземних інвестицій у сталий розвиток [11], та достатньо детально висвітлює бачення ОЕСР щодо взаємозв'язків між ними.

Так, у преамбулі Рекомендації визначається, що сталий розвиток стосується усіх Цілей сталого розвитку та Паризької угодою, включаючи продуктивність та інновації, якість робочих місць та навички, гендерну рівність та декарбонізацію; а стале інвестування стосується будь-яких внутрішніх та іноземних інвестицій, які підтримують сталий розвиток [10, с. 2].

Рекомендація структурована навколо таких ключових принципів/напрямів політики високого рівня: управління, внутрішня політика та правові рамки, фінансова та технічна підтримка, інформаційні послуги та послуги зі сприяння, співробітництво в галузі розвитку [11].

У зазначеному документі більш детально розкривається зміст основних напрямів забезпечення властивостей прямих іноземних інвестицій, закріплених в Декларації ОЕСР про міжнародні інвестиції та багатонаціональні підприємства [6], та пропонуються докладні блоки заходів для впровадження, зокрема, спрямовані на просування відповідального ведення бізнесу та врахування аспектів поваги бізнесу до прав людини.

Іншим актуальним документом є Декларація ОЕСР про сприяння та забезпечення відповідального ведення бізнесу у світовій економіці [12], яку було прийнято у 2023 році. Стосовно ролі цього документу зазначається, що у критичний момент збоїв у глобальних ланцюгах поставок, відновлення після пандемії COVID-19, затяжних наслідків російської агресії проти України та викликів зеленому переходу та енергетичній і продовольчій безпеці для мільйонів людей у всьому світі, Декларація підкреслює спільні цінності та відданість стандартам відповідального ведення бізнесу як базовій основі для забезпечення рівних умов та як наріжному каменю міжнародної торговельної та інвестиційної системи, що ґрунтується на правилах [13]. Цей документ також підтримує ідею нерозривного зв'язку інвестицій, сталого розвитку, відповідального ведення бізнесу та прав людини.

Україна є послідовним прихильником партнерства з ОЕСР. Відповідно до нещодавніх оновлень зазначається, що приєднання до цієї міжнародної організації очікується вже у 2026 році [14]. Враховуючи таку стратегічну спрямованість, Україна вдається до кроків із приєднання до правових інструментів ОЕСР, в тому числі до вищезгаданої Декларації про міжнародні інвестиції та багатонаціональні підприємства [6].

У 2017 році було укладено Угоду (у формі обміну листами) між Урядом України та ОЕСР щодо приєднання до Декларації про міжнародні інвестиції і багатонаціональні підприємства, відповідних Рекомендацій та процедурних Рішень Ради ОЕСР [15]. У подальшому було подано декілька законопроектів з питання ратифікації зазначеної Угоди. Останнім був законопроект № 0049 від 26.06.2020, який було включено до порядку денного дванадцятої сесії Верховної Ради України дев'ятого скликання, однак було відкликано у лютому 2025, що можливо з'ясувати з його картки [16]. Зазначені вище пропозиції, зокрема законопроект № 0049 від 26.06.2020 [16] ґрунтувались на тексті Декларації ОЕСР про міжнародні інвестиції та багатонаціональні підприємства [6] та відповідних правових документів ОЕСР у версії станом на 2016 рік. Зокрема, це видно зі змісту Збірника інструментів і супровідних документів, який був додатком до вказаного законопроекту [16]. Поряд із законотворчими ініціативами стосовно Декларації ОЕСР про міжнародні інвестиції та багатонаціональні підприємства [6], Україна спрямовує зусилля на просування Керівних принципів ОЕСР [8] на рівні політик. Зокрема, схвалена у 2017 році Концепція реалізації державної політики у сфері сприяння розвитку соціально відповідального бізнесу в Україні на період до 2030 року [17] враховує цей документ.

Слід відзначити, що додаткової уваги питання, що розглядаються, набули після прийняття Радою ОЕСР рішення щодо визнання за Україною статусу потенційного члена ОЕСР у 2022 році та запуску у 2023 році Програми Організації економічного співробітництва та розвитку для України [18]. Так, відповідно до завдання 63 Плану заходів з виконання Програми Організації еконо-

мічного співробітництва та розвитку для України передбачені заходи щодо: 1) завершення внутрішньодержавних процедур, необхідних для забезпечення виконання зобов'язань, пов'язаних з приєднанням до Декларації про міжнародні інвестиції та багатонаціональні підприємства та пов'язаних з нею правових інструментів, а також 2) проведення аналізу національного законодавства та практик щодо їх узгодження із положеннями Декларації про міжнародні інвестиції та багатонаціональні підприємства та пов'язаних з нею правових інструментів і підготовка відповідних пропозицій [19]. Зазначений План заходів [19] встановлює 2025 рік в якості строку для виконання першого заходу щодо завершення внутрішньодержавних процедур, та надає рік після реалізації першого заходу для виконання другого заходу щодо проведення аналізу законодавства та підготовки пропозицій. Наведені заходи щодо Декларації ОЕСР про міжнародні інвестиції та багатонаціональні підприємства [6] є вкрай виправданими та важливими, оскільки підґрунтя започаткованих майже десять років тому процесів потребує суттєвого оновлення та актуалізації.

Висновки. За результатами проведеного дослідження можливо зробити висновок, що протягом останніх років в ОЕСР було сформовано та послідовно просувається підхід щодо узгодження інвестиційної діяльності зі сталим розвитком, відповідальним веденням бізнесу та повагою бізнесу до прав людини.

Для забезпечення подальшого наближення національного законодавства та політик до визнаних підходів цієї міжнародної організації у сфері інвестування, Україні слід враховувати розглянуті нові правові інструменти ОЕСР та оновлення 2023 року до Декларації про міжнародні інвестиції та багатонаціональні підприємства, які стосувались пріоритезування сталого розвитку та сталого інвестування, і подальшого посилення наголосу на відповідальному веденні бізнесу та повазі до прав людини з боку бізнесу.

Тож, Україна має упорядкувати питання приєднання до Декларації ОЕСР про міжнародні інвестиції та багатонаціональні підприємства та забезпечити оприлюднення тексту офіційного перекладу разом з іншими пов'язаними правовими інструментами ОЕСР. Також, вбачається важливим забезпечити реалізацію Рекомендації Ради ОЕСР щодо властивостей прямих іноземних інвестицій для сталого розвитку в межах комплексної роботи з модернізації правового забезпечення сфери інвестування в Україні.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Transforming our world: the 2030 Agenda for Sustainable Development : Resolution. UN General Assembly, 21.10.2015, A/RES/70/1. URL: https://www.un.org/en/development/desa/population/migration/generalassembly/docs/globalcompact/A_RES_70_1_E.pdf.
2. The Sustainable Development Goals Report 2025. United Nations Department of Economic and Social Affairs, New York, 50 p. URL: <https://unstats.un.org/sdgs/report/2025/The-Sustainable-Development-Goals-Report-2025.pdf>.
3. Соціально відповідальне інвестування для досягнення цілей сталого розвитку: монографія / за заг. ред. О.Л. Пластуна. Суми : видавничо-виробниче підприємство «Мрія», 2023. 160 с.
4. Six Transitions: Investment Pathways to Deliver the SDGs. UN Sustainable Development Group, 2023. URL: <https://unsdg.un.org/sites/default/files/2023-09/Six%20Transitions%20English.pdf>.
5. Романюта Е.Е., Качан І.А., Кравчук Д.В. Вплив прямих іноземних інвестицій на сталий розвиток. *Здобутки економіки: перспективи та інновації*. 2024. № 9. URL: <https://doi.org/10.5281/zenodo.13326301>.
6. Revised Declaration on International Investment and Multinational Enterprises (OECD/LEGAL/0144). OECD, DAF/INV/ICD(2023)1/FINAL, 27.10.2023. URL: [https://one.oecd.org/document/DAF/INV/ICD\(2023\)1/FINAL/en/pdf](https://one.oecd.org/document/DAF/INV/ICD(2023)1/FINAL/en/pdf).
7. Background information: Declaration on International Investment and Multinational Enterprises (OECD/LEGAL/0144). OECD. 2023. URL: <https://legalinstruments.oecd.org/en/instruments/OECD-LEGAL-0144#backgroundInformation>.
8. OECD Guidelines for Multinational Enterprises on Responsible Business Conduct. OECD Publishing, Paris, 2023. URL: <https://doi.org/10.1787/81f92357-en>.
9. The OECD Guidelines and human rights. *OECD Watch*. URL: <https://www.oecdwatch.org/oecd-neps/the-oecd-guidelines-for-mnes/what-is-in-the-oecd-guidelines/the-oecd-guidelines-and-human-rights>.

10. Recommendation of the Council on Foreign Direct Investment Qualities for Sustainable Development (OECD/LEGAL/0476). OECD, C/MIN(2022)15/FINAL, 10.06.2022. URL: [https://one.oecd.org/document/C/MIN\(2022\)15/FINAL/en/pdf](https://one.oecd.org/document/C/MIN(2022)15/FINAL/en/pdf).
11. Background information: Recommendation of the Council on Foreign Direct Investment Qualities for Sustainable Development (OECD/LEGAL/0476). OECD. 2022. URL: <https://legalinstruments.oecd.org/en/instruments/OECD-LEGAL-0476#backgroundInformation>.
12. Declaration on Promoting and Enabling Responsible Business Conduct in the Global Economy (OECD/LEGAL/0489), OECD, 15.02.2023. URL: <https://legalinstruments.oecd.org/en/instruments/OECD-LEGAL-0489>.
13. Background information: Declaration on Promoting and Enabling Responsible Business Conduct in the Global Economy (OECD/LEGAL/0489). OECD, 2023. URL: <https://legalinstruments.oecd.org/en/instruments/OECD-LEGAL-0489#backgroundInformation>.
14. Департамент комунікацій Секретаріату Кабінету Міністрів України. Денис Шмигаль: Очікуємо приєднання України до ОЕСР у 2026 році. *Урядовий портал*. 01.07.2025. URL: <https://www.kmu.gov.ua/news/denys-shmyhal-ochikuemo-pryiednannia-ukrainy-do-oesr-u-2026-rotsi>.
15. Департамент залучення інвестицій. Співробітництво з Організацією економічного співробітництва та розвитку. *Міністерство економіки, довкілля та сільського господарства України*. 29.09.2017. URL: <https://me.gov.ua/Documents/List?lang=uk-UA&id=bc94e3dec9a7-4b43-bb0e-bcb515ee6a0c&tag=SpivrobitniststvoZOrganizatsiiuEkonomichnogoSpivrobitnistvaTaRozvitku>.
16. Картка законопроекту: проект Закону про ратифікацію Угоди (у формі обміну листами) між Урядом України та Організацією економічного співробітництва та розвитку щодо приєднання до Декларації про міжнародні інвестиції і багатонаціональні підприємства, відповідних Рекомендацій та процедурних Рішень Ради Організації економічного співробітництва та розвитку, №0049, 26.06.2020. URL: <https://itd.rada.gov.ua/billinfo/Bills/Card/3041>.
17. Про схвалення Концепції реалізації державної політики у сфері сприяння розвитку соціально відповідального бізнесу в Україні на період до 2030 року : Розпорядження Кабінету Міністрів України від 24.01.2020, № 66-р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/66-2020-%D1%80#Text>.
18. Організація економічного співробітництва та розвитку. *Міністерство закордонних справ України. Багатостороннє співробітництво*. 28.06.2023. URL: <https://mfa.gov.ua/mizhnarodni-vidnosini/organizaciya-ekonomichnogo-spivrobitnictva-ta-rozvitku>.
19. Деякі питання співробітництва Кабінету Міністрів України та Організації економічного співробітництва та розвитку в контексті діалогу щодо вступу до Організації : Постанова Кабінету Міністрів України від 03.11.2023, № 1165. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1165-2023-%D0%BF#n48>.